

Postum kungatrohet

De metoder med vilka Svenska Dagbladet och i viss mån även professor Ahnlund försvaret kung Gustaf V:s uppträdande i vissa kritiska situationer och särskilt hans förbindelser med den tyske ministern Reichenau 1911—1914 är mera intressanta än effektiva. Viljan att till varje pris bevara tron på den totala kungliga oskulden framträder — på ett sätt som vi ofta kan iaktta hos upphetsade människor — i raden av oförenliga positioner. Man betvivlar riktigheten i Reichenaus rapporter. Man säger att Reichenau inte träffat kungen så ofta — tre gånger om året, påstås det med trumf i blicken. Man använder Reichenau som källa så snart det gäller påståenden som ter sig tilltalande; i andra fall är Reichenau jävig. Man förbigår de rapportuttalanden som inte är smakliga; Svenska Dagbladets läsare måste fortfarande vara okunniga om vad som skett i väsentliga punkter. Då och då kommer ett ord som visar medvetenheten om att något tvivelaktigt ägt rum, men de faller i förbigående; hr Ahnlund talar om "chockerande öppenhet", Svenska Dagbladet om "stor frispråkighet", som "emellertid till stor del gällde förhållanden, som redan var kända i initierade kretsar i Stockholm" (observera denna härliga undanflyktsformulering). Till allt detta kommer uttalanden av allmänt rojalistisk art och ursinniga utfall mot dem som vågat dra fram fakta. Dessa förvirrade hopp mellan sjunkande räddningsplankor är roande för åskådaren, men man måste ha stor respekt för den ängsliga lojalitet som är drivkraften för att inte tvivla på den goda tron.

Det enkla förhållandet är att ingen enda av de uppgifter och slutsatser som redovisats i Dagens Nyheter kunnat med ens en skymt av fog bestridas. Någon anledning att tro att Reichenau diktat ihop sina referat finns inte; självfallet kan han ha överdrivit och tillspetsat, men i det hela får det antas att han byggde på vad som

faktiskt ägt rum. Om han träffade kungen 10, 15 eller 50 gånger är likgiltigt; samtalen var många och ingående och innebar rådfrågning och rådgivning i väsentliga ting. Den tyske utrikesministerns brev, enligt vilket vid en svensk kris "en stor del av ansvaret skulle falla på det främmande sändebud som genom ett slags konsultativ verksamhet haft medinflytande över kronans beslut", tycks ha varit mycket starkt motiverat.

Det väsentliga är att den svenske monarken systematiskt anlätade en främmande minister som förtroendemän under sina intriger mot den sittande svenska regeringen. Kungen gick så långt att han öppet omtalade sin motvilja mot denna regering och sina planer på att störta den. Han gjorde det klart att han inte i första rummet önskade ett starkt försvar, utan främst ville komma åt statsministern. Han ämnade exempelvis — enligt ett samtal i augusti 1913 — "för regeringen framlägga yrkande på ett visst antal nya formationer och nyanskaffningar och om — som han sade sig livligt hoppas — regeringen ställde sig avvisande, skulle han avskeda den".

Detta är huvudsaken. Efter polemiken mellan professor Ahnlund och professor Lindberg visar det sig att även i detaljerna Lindbergs framställning på varje punkt kan antas vara hållbar; professor Ahnlunds på det av Lindberg sammanbragta och utnyttjade materialet byggda motiver är trevligt pratiga, men i sak rubbar de intet. Det visar sig exempelvis att kungen påverkats av den tyske ministerns råd att "odla armén" genom att göra besök och inspektioner vid de militära förbanden; meningen kan väl inte ens för Svenska Dagbladet vara oklar. Det finns en överväldigande sannolikhet för att kungen inte alls reagerade då kejsar Wilhelm i hans närvaro "i temperamentsfulla ordalag kritiserade utrikesminister Ehrensvärd och neutralitetspolitiken"; kungen utgick från att vi måste vara med i ett framtida krig på tysk sida.

I fråga om kung Gustafs hot att abdikera om Hitlers begäran om transitering av en division från Norge till Finland inte bifölls, är den av Wigforss lämnade redogörelsen likaledes starkt grundad. Statsminister Hansson var övertygad om att ett abdikationshot förelåg; för den tyske ministern uppgav kungen att han

hotat abdikera. Att utrikesminister Günther inte tror att ett abdikationshot förelåg gör att man inte med absolut säkerhet kan hävda att Hanssons uppfattning och kungens egen version (enligt prinsen av Wied) är riktiga, men sannolikheten talar i all rimlighet för detta; att Svenska Dagbladet förkastar även den kungliga uppgiften visar med vilken godtycklighet källmaterialet brukas — när så passar anses själva kungsdordet inte vara att lita på.

Kung Gustaf V förklarade i ett uttalande efter Staaffs tillbakaträdande att han inte eftersträfvade någon "personlig kungamakt". Det var tydligen

för att lugna opinionen; kungen hade just tvungit den Staaffska regeringen att avgå. Att Gustaf V inte från början godtog parlamentarismen och att han alltid tänkte sig möjligheten av personliga ingripanden i vissa fall är så klart att det borde kunna erkännas av alla. Det är inte heller denna hans hållning som i detta sammanhang främst kritiserats. Vad som under den senaste tiden klarlagts är att kungen främst genom sin illlojalitet mot ministären Staaff överskred gränserna för det tillåtliga och ursäktliga. Detta faktum kommer man inte ifrån vare sig genom nedtydanden eller beskärmer.